

A BÜNTETŐJOG HAZAI RENDSZERE MEGÚJÍTÁSÁNAK KONCEPCIONÁLIS CÉLJAI ÉS HATÁSAI

SZERKESZTETTE

HOLLÁN MIKLÓS

MEZEI KITTI

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT, JOGTUDOMÁNYI INTÉZET
BUDAPEST, 2020

A Társadalomtudományi Kutatóközpont kiadványa

Felelős kiadó: Boda Zsolt főigazgató

Szerkesztők: Hollán Miklós, Mezei Kitti

Szakmai lektor: Tóth Mihály

© Szerzők, szerkesztők 2020

© Társadalomtudományi Kutatóközpont

A kötet létrejöttét a 129018. számú, „A magyar jogrendszer reagálóképessége 2010 és 2018 között” című NKFIH pályázat támogatta

Olvasószerkesztő: Fenyves Katalin

Nyomdai munkálatok: Séd Kft., Szekszárd

Felelős vezető: Dránovits Anna

A kötet anyaga letölthető

a Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetének honlapjáról

<http://jog.tk.mta.hu>

ISBN 978-963-418-032-6 (print)

ISBN 978-963-418-033-3 (elektronikus)

ELŐSZÓ

Az elmúlt évtized számos nagy horderejű változást hozott a hazai büntetőjog rendszerében is. Új anyagi és eljárásjogi kódex lépett hatályba, illetve törvényi formát nyert a büntetés-végrehajtási jog normaanyagának nagy része.

2018 októberében a Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete – együttműködésben az Országos Kriminológiai Intézettel – konferenciát szervezett a büntető igazságszolgáltatás átalakításáról. Ezen előadóként jelen volt a magyar büntetőjog színe-virága: a büntető igazságszolgáltatás legfontosabb hivatásrendjeinek vezetői (Kónya István, a Kúria elnökhelyettese, Belovics Ervin, a legfőbb ügyész helyettese, illetve Bánáti János, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke), számos egyetem oktatója és doktorandusza, valamint az Intézet kutatói.

A tanulmánykötet e konferencián elhangzott előadások (egy részének) aktualizált és továbbfejlesztett írásos változatát tartalmazza, amelyeket az Intézetnek (működési környezetének gyökeres megújulását követő „békeidőben”) módjában állt tanulmánykötet formájában is megjelentetni.

A tanulmányok úgy elemzik a büntető anyagi és eljárásjog kurrens elméleti, illetve gyakorlatban is felmerülő kérdéseit, hogy közben összességében is átfogó képet (ma is aktuális „visszatekintést”) kívánnak nyújtani büntetőjogunk átalakulásáról. A szerzők azt is vizsgálták, hogy a hazai büntető igazságszolgáltatás rendszere milyen válaszokat ad(hat) a megváltozott társadalmi, gazdasági és technológiai környezetben megjelenő jogi problémákra. Minderre figyelemmel a kötet megjelenése részét képezi az Intézet „A magyar jogrendszer reagálóképessége 2010 és 2018 között” elnevezésű NKFIH által támogatott pályázatnak.

Köszönet illeti a szerzőket, hogy tanulmányaikkal hozzájárultak a kötethez, illetve Tóth Mihály professzort, aki nélkülözhetetlen segítséget nyújtott a konferencia szervezésében. A szerkesztők bíznak abban, hogy a kötet anyaga segíti a jogalkalmazókat gyakorlati munkájukban, illetve hasznos forrásként szolgál a joghallgatóknak, jogász doktoranduszoknak, egyetemi oktatóknak és a tudomány más képviselőinek kutatósaik során.

Budapest, 2020. szeptember

A szerkesztők

A GDPR HATÁSA A BÜNTETŐ ANYAGI JOGRA: A SZEMÉLYES ADATTAL VISSZAÉLÉS TÉNYÁLLÁSÁNAK JÖVŐJÉRŐL

1. BEVEZETÉS

Az információs önrendelkezési jog hazai szabályozását (is) közvetlenül érinti az Európai Unió adatvédelmi reformja, amelynek keretében az Európai Parlament és a Tanács mint társjogalkotó szervek 2016-ban két uniós jogalkotási aktus elfogadásáról döntöttek: az általános adatvédelmi rendelet¹ (*General Data Protection Regulation*, a továbbiakban: GDPR) 2018. május 25-től, míg a bűnüldözési célú adatkezelésről szóló irányelv² (a továbbiakban: Irányelv) 2018. május 6-tól vált alkalmazhatóvá. A GDPR rendeleti szabályozásának köszönhetően a hatálya alatt álló adatkörre vonatkozóan közvetlen hatállyal rendelkező uniós jogforrás így a magyar jogrendben átültetés nélkül érvényesül.³ Ezzel szemben az Irányelv a tagállamok jogában közvetlen hatállyal nem rendelkezik, annak rendelkezéseit a tagállamok nemzeti jogukba 2018. május 6-ig voltak kötelesek implementálni.

Mindezek alapján a rendeleti szabályozás megfelelő hatályosulása és a GDPR-ből fakadó (szűk körű) jogalkotási kötelezettsége teljesítés, továbbá az Irányelv szabályainak átültetése érdekében szükségessé vált *az információs önrendelkezési jogról és az információs szabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény* (Info. tv.), valamint más kap-

* PhD, egyetemi adjunktus, SZTE ÁJTK, Bűnügyi Tudományok Intézet; bírósági titkár, európai jogi szaktanácsadó titkár, Szegedi Ítéltábla.

A kutatás az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, *Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban* című projekt támogatja. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679. sz. rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

² Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/680. sz. irányelve a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása céljából végzett kezelése tekintetében a természetes személyek védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 2008/977/IB tanácsi kerethatározat hatályon kívül helyezéséről.

³ A rendeleti szabályozás elsődleges indoka szerint az egységes szabályozással el lehet kerülni, hogy egyes multinacionális nagyvállalatok a tagállamok eltérő adatvédelmi rezsimjeit kijátszva a számukra legkedvezőbb szabályokat biztosító országokban folytassák adatkezelési tevékenységüket. Lásd 2018. évi XXXVIII. törvény általános miniszteri indokolása.

csolódó jogszabályok módosítása. Ezzel összefüggésben a *Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény* (Btk.) vonatkozó szabályai már 2018. május 25-i,⁴ míg az Info. tv. rendelkezései csak később, 2018. július 26-i hatállyal módosultak.⁵

A személyes adatok büntetőjogi védelme szempontjából kiemelés érdemel, hogy a GDPR-nak e szabályozási területen nincs jogegységesítő hatása, a (149) Preambulumbekezdésben foglaltak szerint: „A tagállamok megállapíthatják az e rendelet megsértése – így ideértve az e rendelet alapján és általa szabott korlátokon belül elfogadott nemzeti szabályok megsértése – esetén alkalmazandó büntetőjogi szankciókra vonatkozó szabályokat. E büntetőjogi szankciók lehetővé tehetik például az e rendelet megsértése révén szerzett vagyoni előny elvonását.” Erre tekintettel a büntetőjogi adatvédelem szabályainak kialakítása a GDPR alkalmazhatóvá válását követően is teljeskörűen megmaradt tagállami hatáskörben.⁶

Jelen tanulmány témaválasztása szempontjából tehát kiemelkedő jelentőséggel bír, hogy az információs önrendelkezési jog hazai büntetőjogi védelmének elsődleges alapját adó személyes adattal visszaélés tényállása (Btk. 219. §) keretdiszpozíció, amelynek tartalmát törvényi vagy az Európai Unió kötelező jogi aktusában meghatározott rendelkezések töltik meg tartalommal. E szabályok pedig – a fentiekben említettek szerint – a közelmúltban jelentős változáson estek át, amely körülmény indokolttá teszi a büntetőjogi védelem hatókörének és szabályozási struktúrájának részletes bemutatását.

Megjegyzendő, hogy e dolgozat kizárólag a személyes adattal visszaélés (Btk. 219. §) bűncselekményi tényállásának elemzésére vállalkozik, így nem célja azon deliktumok vizsgálata, ahol az adattal visszaélő magatartások esetlegesen eszköz- vagy kísérő cselekményként jelennek meg a szabályozásban.⁷

Ugyancsak nem tárgya e tanulmánynak az információs szabadság büntetőjogi oltalmazásának kérdése. A közérdekű adatok megismeréséhez fűződő jog szintén információs alapjognak tekintendő,⁸ míg azonban annak középpontjában az állam nevé-

⁴ A bűncselekményi tényállás (Btk. 219. §) módosítása folytán a hatályos normaszöveg már utal arra is, hogy a keretdiszpozíció tartalmát az Európai Unió kötelező jogi aktusának rendelkezése is meghatározhatja. Lásd a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, egyes büntető tárgyú törvények, valamint az európai uniós és a nemzetközi bűnügyi együttműködést szabályozó törvények módosításáról szóló 2017. évi CXLIV. törvény 60. § a)–b) pont.

⁵ Az információs önrendelkezési jogról és az információs szabadságról szóló 2011. évi CXII. törvénynek az Európai Unió adatvédelmi reformjával összefüggő módosításáról, valamint más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2018. évi XXXVIII. törvény 1. §.

⁶ A GDPR és a büntetőjogi szankciók alkalmazása közötti viszony bemutatására lásd Szabó Endre Győző: „Az adatvédelmi bírságról – a GDPR szabályainak elemzése” *Alkotmánybírói Szemle*, 2018/2. 35. o.

⁷ Így például az információs önrendelkezési jog mögöttes jogi tárgyként értékelhető a gyermekpornográfia (Btk. 204. §), jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy leplezett eszköz jogosulatlan alkalmazása (Btk. 307. §), információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás (Btk. 375. §), készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés (Btk. 393. §), tiltott adatszerzés (Btk. 422. §), információs rendszer vagy adat megsértése (Btk. 423. §) stb. esetében. Ehhez bővebben lásd Mikolczi Barna – Szathmáry Zoltán: *Büntetőjogi kérdések az információk korában*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018. 137–145. o.

⁸ A két alapjogot az Alaptörvény VI. cikk (3) bekezdése kifejezetten egymás mellett szabályozza: „Mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez.”

ben eljáró személyek tevékenységének transzparensse tétele áll, addig az adatvédelmi jogok éppen az érintettek állam általi átláthatatlanságát hivatottak biztosítani.⁹ Nem véletlen, hogy amennyiben valamely adat személyes adat, nem lehet szó arról, hogy az egyszerre közérdekű adatnak minősüljön.¹⁰ Az alapjogok eltérő tartalmára figyelemmel értelemszerű, hogy a büntetőjogi védelem karaktere is különböző, ami a téma-választásból kiindulva megfelelő indokot szolgáltat az információs szabadságot ortalmazó rendelkezések vizsgálatának mellőzésére.

2. SZABÁLYOZÁSTÖRTÉNET

2.1. Jogosulatlan adatkezelés (1978. évi Btk. 177/A. §)

Az információs önrendelkezési jog büntetőjogi védelmét megalapozó rendelkezések kodifikálására az első *adatvédelmi törvény*¹¹ (a továbbiakban: Avtv.) hatálybalépésével egyidejűleg került sor. A „jogosulatlan adatkezelés és különleges személyes adatokkal visszaélés” alcímeket (1978. évi Btk. 177/A-177/B. §) viselő bűncselekmények törvénybe iktatását megelőzően a magánszféravédelem e speciális aspektusa kifejezetten nem jelent meg a büntetőjogi szabályozásban.¹² Jóllehet a kodifikáló törvény¹³ miniszteri indokolása a kriminalizációnak kifejezett indokát nem adta, az Avtv.-hez fűzött általános indokolásból azonban levezethető, hogy a jogalkotó olyan „magas szintű és átfogó” jogi szabályozás megalkotását találta szükségesnek, amely az adatkezelés minden lényeges elemére kiterjed. Ez a széles körű jogvédelmi igény adta indokát voltaképpen a büntetőjogi beavatkozásnak is. E jogpolitikai megközelítés alapja Majtényi szerint az információs jogoknak a „*vértelen magyar jogállami forradalomban*” játszott kiemelkedő szerepe volt. E jogok járultak ugyanis hozzá a teljes ellenőrizetlen információs hatalom korlátozásához.¹⁴

Bátran állítható azonban, hogy a megszületett szabályozás¹⁵ olyan tág keretek között határozta meg a tilalmazott magatartások körét, amely a büntetőjog *ultima ratio*

⁹ MAJTÉNYI László: „Az információs jogok” In: Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok*. Osiris, Budapest, 2006. 578. o. Az alkotmánybírósági gyakorlatból lásd továbbá 21/2013. (VII. 19.) AB határozat [31].

¹⁰ Ehhez lásd Kúria Bfv.II.698/2015/8.

¹¹ A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény. Hatályos: 1993. május 1-jétől.

¹² A személyes adattal visszaélő magatartások azonban büntetőjogi értékelést nyerhettek a magántitok megsértése tényállásának (1978. évi IV. tv. 177. §) keretei között.

¹³ A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1993. évi XVII. törvény 39. § (1) bekezdés.

¹⁴ MAJTÉNYI: i. m. 601. o.

¹⁵ 177/A. § Az az adatkezelő, aki

- a) jogosulatlanul vagy a céltól eltérően személyes adatot kezel;
 - b) személyes adatot jogellenesen továbbít, vagy nyilvánosságra hoz;
 - c) személyes adatok kezelésére vonatkozó bejelentési kötelezettségét nem teljesíti;
 - d) személyes adatot az arra jogosult elől eltitkol;
 - e) kezelt személyes adatot meghamisít;
 - f) közérdekű adatot eltitkol vagy meghamisít
- vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

jellegével¹⁶ nem volt összeegyeztethető. Az érintett adatvédelmi jogainak megsértése esetére kilátásba helyezett kártérítési felelősség¹⁷ eseteiben ugyanis már – további többletkövetelmény teljesülése nélkül – a büntetőjogi felelősség fennálltára is kétséget kizáró következtetést lehetett vonni.¹⁸ Sőt előfordulhatott olyan eset is, amikor okozott kár hiányában az Avtv. és a *Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény* szerinti kártérítési felelősség nem volt megállapítható,¹⁹ ám a jogellenes adatkezelés ténye ilyenkor is már tényállásszerű volt, tekintve hogy a kár okozását a büntető törvény nem követelte meg.

2.2. Visszaélés személyes adattal (1978. évi IV. tv. 177/A. §)

2.2.1. A 2003. március 1-jétől hatályos normaszöveg

E kriminalizációs megoldás tarthatatlanságát – igaz, csak közel egy évtized múltán – a jogalkotó is felismerte, ami a tényállás koncepcionális módosítását eredményezte.²⁰ A büntető novella indokolása szerint: „A Btk. e rendelkezései ugyanis – a tapasztalatok szerint – egyrészt szélesen határozzák meg a büntethetőség határát, vagyis olyan cselekményeket is büntetni rendelnek, amelyek elleni fellépés nem igényli a büntetőjog eszközeit, másrészt olyan fogalmakat használnak, amelyek az adatvédelmi jog időközben kialakult dogmatikai rendszerének már nem pontosan felelnek meg. A javaslat kiindulópontja, hogy a személyes adatok kezelésére, valamint a közérdekű adatok nyilvánosságára vonatkozó jogszabályok megsértése önmagában nem veszélyes olyan mértékben a társadalomra, hogy azt a Btk. büntetni rendelje.”²¹

Ennek eredményeként kikerültek a törvényi szabályozásból a személyes adat jogellenes továbbítására, illetve nyilvánosságra hozatalára, jogosult elől való eltitkolására, meghamisítására, valamint a bejelentési kötelezettség nem teljesítésére vonatkozó külön rendelkezések. Ezek közül tényleges dekriminalizációt azonban csak az utóbbi két elkövetési fordulat hatályon kívül helyezése jelentett, mivel az adat továbbítása, illetve nyilvánosságra hozatala maga is adatkezelésnek minősült,²² így jogosulatlan kifejtésük esetén változatlanul a büntetendő elkövetési magatartások körén belül ma-

¹⁶ Az Alkotmánybíróság értelmezésében: „A büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben az ultima ratio. Társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen. A büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek.” 30/1992. (V. 26.) AB határozat. A speciális büntetőjogi alapelv elemző bemutatására a hazai jogirodalomban lásd KARSAI Krisztina: „Az ultima ratio alapelvről – másképpen” In: Juhász Zsuzsanna et al. (szerk.): *Sapientia sat. Ünnepi kötet dr. Cséka Ervin egyetemi tanár 90. születésnapjára*. Acta Jur. et Pol. Szeged, 2012. 253–260. o.

¹⁷ Lásd Avtv. 18. §.

¹⁸ A jogosulatlan adatkezelés diszpozíciója szerint a jogosulatlan vagy céltól eltérő adatkezelés önmagában bűncselekményt valósított meg. Vö. 1978. évi IV. tv. 177/A. § a) pont (2003. február 28-ig hatályos állapot szerint). Lásd továbbá 15. lj.

¹⁹ Erre a joggyakorlatból lásd BDT 2001. 506.

²⁰ Lásd a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény 11. §.

²¹ 2003. évi II. törvény 11. §-hoz fűzött részletes miniszteri indokolás 1. pont.

²² Lásd Avtv. 2. § 4. a) pont.

radtak. Az eltitkolást pedig az érintett tájékoztatására vonatkozó kötelezettség megsértése fordulat [1978. évi IV. tv. 177/A. § (1) bek. b) pont] váltotta fel.²³

A büntetőjogi felelősség hatókörének leszűkítését valójában a jelentős érdeksérelem mint eredmény megkövetelése jelentette. A jogalkotó álláspontja szerint ugyanis e körülmény fennállta jelenti már a társadalomra veszélyesség azon fokát, amely a büntetőjogi beavatkozást szükségessé teszi.²⁴

Megjegyzendő, hogy a módosítás alapján a tettességhez szükséges ismérvek nézőpontjából a deliktum első változata közönségesé vált, ennek folytán tettese nemcsak az adatvédelmi szabályok szerint adatkezelőnek vagy adatfeldolgozónak minősülő személy, hanem bárki lehetett. E törvényi változás hiányában – a keretdiszpozíciót kitöltő törvényi rendelkezésekre is figyelemmel – a bűncselekményt csak az az adatkezelő vagy adatfeldolgozó követhette volna el, aki eredeti, jogszerű adatkezelési felhatalmazásának kereteit túllépi. Ehhez képest azonban nyilvánvaló, hogy az információs önrendelkezési jogot az az adatkezelés is sérti, amelyre az elkövető eredendően sem rendelkezett felhatalmazással, vagyis az Avtv. szerint egyáltalán nem minősült adatkezelőnek, illetve adatfeldolgozónak.²⁵

2.2.2. A 2009. augusztus 9-től hatályos szövegváltozat

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2009. évi LXXX. törvény annyiban kiterjesztette a büntetendőség körét, hogy az alaptényállásba a jelentős érdeksérelem mellé vagylagos tényállási elemként a jogtalan hasznoszerzés célzatát is beillesztette.²⁶ A büntető novella indokolása szerint: „Nem hagyható figyelmen kívül azonban az a negatív társadalmi jelenség, hogy az érintettek hozzájárulása nélkül személyes adatok tömegét tesz fel az internetre, illetve, hogy ezeket adott esetben áruba is bocsátják.”²⁷ A módosítás folytán a büntetőjogi felelősség már akkor is megállapíthatóvá vált, ha a jogosulatlan adatkezelés nem okoz ugyan jelentős érdeksérelemet, de az jogtalan hasznoszerzésre irányul. Kiemelendő egyébként, hogy ez a szabályozási megoldás túlnyomórészt fennmaradt a hatályos tényállásban is,²⁸ amelynek elemzése jelen dolgozatnak ugyancsak tárgya.

²³ Ezen felül 2003. március 1-jétől új elkövetési alakzatként jelent meg a szabályozásban az adatbiztonságot szolgáló intézkedés elmulasztása [1978. évi IV. tv. 177/A. § (1) bek. c) pont].

²⁴ 2003. évi II. törvény 11. §-hoz fűzött részletes miniszteri indokolás 2. d) pont.

²⁵ Mindezen érvekre is figyelemmel a Kúria 1/2012. BJE határozatában elvi éssel mondta ki, hogy a Btk. 177/A. § (1) bekezdés a) pontjának első fordulatába ütköző személyes adattal visszaélés vétségének az elkövetője nemcsak az adatvédelmi jogszabályok szerinti adatkezelő, hanem bárki lehet.

²⁶ Megjegyzendő, hogy a jogtalan hasznoszerzési célzat tényállási elemként nem kapcsolódott a tájékoztatási kötelezettség megsértésén alapuló elkövetési változathoz [vö. 1978. évi IV. tv. 177/A. § (2) bek.].

²⁷ 2009. évi LXXX. törvény 46. §-hoz fűzött részletes miniszteri indokolás.

²⁸ Vö. Btk. 219. §. A tényálláshoz kapcsolt miniszteri indokolás hangsúlyozza, hogy a törvény változatlanul kizárólag a kirívóan súlyos jogsértéseket kívánja szankcionálni, ezért a bűncselekmény csak jelentős érdeksérelem okozásával vagy hasznoszerzési céllal követhető el. Lásd 2012. évi C. törvény 219. §-hoz fűzött részletes miniszteri indokolás. A normaszöveg módosítására csupán annyiban került sor, hogy a hasznoszerzési célzat keretében a törvény már nem utal annak jogosulatlan jellegére.

3. A JOGI TÁRGY

A személyes adattal visszaélés jogi tárgya kifejezetten individuális karakterű, a tényállás ugyanis az *információs önrendelkezési jogot* védi. E jogosultság önálló léte és szabályozottsága a technológiai és társadalmi háttér felgyorsult átalakulása által generált jogfejlődés eredménye.²⁹

Rövid történeti áttekintést adva elmondható, hogy az 1970-es éveket megelőzően az általános személyiségi jog keretei között egy személyes titokszféra kialakításának igénye merült fel. Így a magántitok jogi védelmének kialakulása a személyes adatok védelme előzményének tekinthető, mivel az adatok automatizált feldolgozásának elterjedése előtt a szabályozás tárgya csak az adatok, tények egy szűkebb csoportjához, a titkok köréhez kötődött.³⁰ Az informatika fejlődésével azonban már lehetőség nyílt adatoknak egységes nyilvántartásokban történő, automatizált kezelésére, amely szükségessé tette az egyénnel összefüggésbe hozható, egyébként nem feltétlen titkos tények önálló védelmét is.³¹ Erre tekintettel az ún. első generációs adatvédelmi törvények elsődlegesen a számítógépes nyilvántartásoktól védték a polgárokat.³² Az így definiált jog tehát elsősorban – a magánszférát érintően – védelmi funkciót töltött be. E megoldás gyengesége volt, hogy a jogot szükségképpen az állam biztosította, jöllehet éppen az állam jelentette a legnagyobb veszélyt ezen jogok gyakorlására.³³

Ezzel szemben az ún. második generációs adatvédelmi szabályozások megreformálták a jog tartalmát azáltal, hogy azt nem pusztán védelmi jogként értékelték, hanem ahhoz aktív jogosultságokat is társítottak.³⁴ *Jóri* megfogalmazásában: „a korszak technológiai változásai [...] reménytelenné tették volna a technológia szabályozását: a törvényhozó ezért a technológia szabályozása helyett inkább az egyént fegyverezte fel az információs önrendelkezési joggal, amellyel élve az – legalábbis elviekben – minden körülmények között képes volt magát megvédeni”.³⁵

Az információs önrendelkezési jog magyarországi elismerésében az 1990-es években az Alkotmánybíróság kiemelt szerepet játszott.³⁶ A testület az adatvédelmi jogban mérföldkönek számító ún. személyiszám-határozatában³⁷ kifejezésre juttatta: „a sze-

²⁹ Részletes bemutatására lásd SZŐKE Gergely László: „Az adatvédelem szabályozásának történeti áttekintése” *Infokommunikáció és jog*, 2013/3. 107–112. o.

³⁰ JÓRI András: „59. § [A magánszférajogok]” In: Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja II. Századvég*, Budapest, 2009. 2176. o.

³¹ SZŐKE: i. m. 108. o.

³² MAJTÉNYI: i. m. 582. o. 9. lj.

³³ MAJTÉNYI László: *Az információs szabadságok. Adatvédelem és a közérdekű adatok nyilvánossága*. Complex, Budapest, 2006. 118. o.

³⁴ Ennek kiindulópontját a német alkotmánybíróság 1983-ban meghozott ún. népszámlálás-határozata jelentette, amely kifejezetten elismerte az információs önrendelkezési jog létezését. Lásd JÓRI András: *Adatvédelmi kézikönyv*. Osiris, Budapest, 2005. 24–25. o.

³⁵ JÓRI (2005): i. m. 27. o.

³⁶ Részletesen lásd SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Osiris, Budapest, 2001. 463–464. o.

³⁷ Az Alkotmánybíróság e döntése tekinthető az első hazai adatvédelmi törvény közvetlen előzményének. Ahogyan a döntésben olvasható: „A törvényhozó kötelessége, hogy megalkossa az Alkotmány 59. és 61.

mélyes adatok védelméhez való jogot nem hagyományos védelmi jogként értelmezi, hanem annak aktív oldalát is figyelembe véve, információs önrendelkezési jogként”.³⁸ A jog tartalmát illetően pedig kifejtette: „[...] az információs önrendelkezési jog lényege az, hogy az érintett tudhatja és követheti személyes adatai felhasználásának útját és körülményeit, először is biztosítani kell e jog gyakorlásának előfeltételét”.³⁹

A fentiekben kifejtettek alapján rögzíthető, hogy az Alaptörvény VI. cikk (3) bekezdésében foglalt személyes adatok védelméhez fűződő alapjog információs önrendelkezési jogként értendő, ahol az adat nem a jogosult tulajdona, hanem afőltt rendelkező joggal bír.⁴⁰ Ezzel összefüggésben megjegyzendő, hogy e jog elsősorban negatív értelemben érvényesül, vagyis az adat kezelésétől – megfelelő jogalap hiányában – mindenki tartózkodni köteles. Büntetőjogi nézőpontból is az önrendelkezési jog ezen aspektusa bír meghatározó jelentőséggel hozzátéve, hogy a Btk. 219. § (2) bekezdése szerinti alakzat esetében az önrendelkezési jog aktív oldalának sérelme is tényállásszerűséghez vezethet.

4. A SZEMÉLYES ADATTAL VISSZAÉLÉS (BTK. 219. §) TÉNYÁLLÁSÁNAK SZABÁLYOZÁSI STRUKTÚRÁJA

4.1. A diszpozíció jogszabálytani besorolása

A vizsgált diszpozíció normaszervezete – ahogyan a szabályozástörténeti ismertetésből is kitűnt – a kezdetektől fogva keretjellegű.⁴¹ Elfogadva *Hollán* definícióját rögzíthető, hogy kerettényállások közé azok a büntető rendelkezések tartoznak, amelyek a büntetendő magatartások körét más jogszabályban meghatározott magatartási normára történő utalással határozzák meg.⁴² Levonható a következtetés, hogy esetünkben ez a helyzet áll fenn, mivel a törvényi blankettát elsődlegesen az irányadó adatvédelmi szabályozás tölti meg tartalommal, ám már az Avtv. hatálya idején szükséges volt e megállapítást azzal a megjegyzéssel kiegészíteni, hogy az adatkezelés jogszerűsége és ezen keresztül az elkövetési magatartás tényállásszerűsége szempontjából az adatkezelésre felhatalmazást adó törvénynek, illetve a törvény felhatalmazása alapján megalkotott önkormányzati rendeletnek is jelentősége lehet.⁴³

§-ának megfelelő törvényt a személyes adatok védelméről és a közérdekű információk hozzáférhetőségéről, továbbá, hogy az abba lefektetett alapelveket ún. területspecifikus törvényekben konkretizálja.” Lásd 15/1991. (IV. 13.) AB határozat.

³⁸ 15/1991. (IV. 13.) AB határozat.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Sólyom László már 1983-ban publikált monográfiájában rámutatott, hogy a személyiségi jog fejlődésfolyamatában a tulajdoni jogviszonytól, az anyagi bázistól való elszakadás és az autonómia felé való elmozdulás a döntő mozzanat. Ennek hatására lehetőség nyílik az egyes különös személyiségi jogok felvirágzására. A szerző ezáltal voltaképpen előrevetítette – többek között – az információs önrendelkezési jog létrejöttének lehetőségét. Sólyom László: *A személyiségi jogok elmélete*. KJK, Budapest, 1983. 306. o.

⁴¹ Erre a joggyakorlatból lásd Kúria 1/2012. BJE, Kúria Bfv.II.698/2018/8.

⁴² HOLLÁN Miklós: „A nemzeti büntetőjog kerettényállásai és az uniós jog” *Miskolci Jogi Szemle*, 2018/2. 19–20. o.

⁴³ Lásd Avtv. 3. § (1) bek. b) pont.

A joghelyzet lényegesen változott meg a GDPR alkalmazhatóvá válásával, továbbá az Info. tv. – jogharmonizációs célból eszközölt – 2018. július 26-tól hatályos módosításával. *De lege lata* azt a konklúziót lehet levonni, hogy a személyes adattal visszaélés tényállása valójában többdimenziós blanketta, ahol a büntetőjogi keret elsődlegesen a GDPR szabályai töltik meg tartalommal, amennyiben a GDPR tárgyi hatálya az érintett adatkezelést érintően megállapítható.⁴⁴ A GDPR tárgyi hatálya alól kivett adatkezelések [2. cikk (2)–(4) bekezdés] esetében az adatkezelés szabályait szubszidiárius háttérnormaként az Info. tv. határozza meg. Így például a GDPR hatálya csak a részben vagy egészben automatizált vagy nyilvántartásban kezelt, illetve kezelni kívánt adatkörre terjed ki [2. cikk (1) bekezdés]. Ehhez képest a manuális adatkezelésekre a GDPR szabályainak alkalmazhatóságát az Info. tv. teremti meg [2. § (4) bekezdés].⁴⁵ Ezen túlmenően az adatkezelés jogalapjának vizsgálata során jelentőséghez juthatnak szektorális adatvédelmi szabályozások is.⁴⁶

A GDPR területi hatályát a származási ország, illetve a célzott hatás elvei alapozhatják meg. Előbbi szerint a rendeletet kell alkalmazni a személyes adatoknak az Unióban tevékenységi hellyel⁴⁷ rendelkező adatkezelők vagy adatfeldolgozók tevékenységeivel összefüggésben végzett kezelésére függetlenül attól, hogy az adatkezelés az Unió területén történik vagy sem [5. cikk (1) bek.].⁴⁸ A célzott hatás elve alapján a rendeletet kell alkalmazni az Unióban tartózkodó érintettek személyes adatainak az Unióban tevékenységi hellyel nem rendelkező adatkezelő vagy adatfeldolgozó által végzett kezelésére, ha az adatkezelési tevékenységek:

- áruknak vagy szolgáltatásoknak az Unióban tartózkodó érintettek számára történő nyújtásához kapcsolódnak, függetlenül attól, hogy az érintettnek fizetnie kell-e azokért;
- az érintettek viselkedésének megfigyeléséhez kapcsolódnak, feltéve hogy az Unió területén belül tanúsított viselkedésükről van szó [GDPR 3. cikk (2) bek.].

Hangsúlyozni szükséges, hogy a GDPR területi hatályának megléte nem jelenti automatikusan azt, hogy az adott adatkezelés esetében a Btk. területi-személyi ha-

⁴⁴ Ezen adatkezelések esetében az Info. tv. nem alkalmazható, a GDPR hatályosulását biztosító, kiegészítő rendelkezések kivételével [Info. tv. 2. § (2) bek. 77/A. §]. Ekkor is feltétel azonban, hogy az Info. tv. 2. § (5) bekezdésben megjelölt vagylagos kritériumok valamelyike teljesüljön.

⁴⁵ JÓRI András: „IV. fejezet. A rendelet hatálya” In: Jóri András (szerk.): *A GDPR magyarázata*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018. 118. o.

⁴⁶ Lásd pl. az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVIII. törvény, a Munka Törvénykönyvről szóló 2012. évi I. törvény 10. §. Utóbbi témakörhöz lásd ARANY-TÓTH Mariann: *Személyes adatok kezelése a munkaviszonyban*. Wolters Kluwer, Budapest, 2016. 45–46. o.

⁴⁷ Ezen ismertet az ún. Weltimmo-ügyben (C-230/14.) az Európai Unió Bírósága is értelmezte. A testület álláspontja szerint e feltétel adott, ha az adatkezelő a tagállam területén tartós jelleggel akár csekély mértékű valós és tényleges tevékenységet fejt ki. Az ügy ismertetésére lásd JÓRI András: „A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság ítélete a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság döntésének hatályon kívül helyezéséről. Az adatvédelem bírói kontrollja” *Jogesetek Magyarázata*, 2013/3. 48–54. o.

⁴⁸ Ehhez lásd BARTÓKI-GÖNCZY Balázs: „A felhőalapú szolgáltatások és a személyes adatok védelme az új európai adatvédelmi rendelet tükrében” In: Görög Márta – Menyhárd Attila – Koltay András (szerk.): *A személyiség és védelme. Az Alaptörvény VI. cikkelyének érvényesülése a magyar jogrendszeren belül*. ELTE-ÁJK, Budapest, 2017. 379. o.

tálya is fennáll. Utóbbi kritériummal összefüggésben a Btk. 3. §-ban meghatározott elvek vizsgálata nem mellőzhető. Ennek alapján, ha bármely objektív tényállási elemet megalapozó körülmény (pl. adatkezelés vagy a sértett jelentős érdeksérele) Magyarország területén realizálódik, a Btk. alkalmazható,⁴⁹ továbbá az aktív és a passzív személyi elv alapján abban az esetben is, ha az elkövető vagy a sértett magyar állampolgár.⁵⁰ Ezenfelül a bűncselekmény relációjában a büntetőkódex hatályát megalapozhatja az ún. képvisleti elv is [Btk. 3. § (2) bek. a) pont aa) alpont].

4.2. A tényállás szerkezeti felépítése

A törvényi tényállásnak három alapesete különböztethető meg.⁵¹ A Btk. 219. § (1) bekezdés a) pontja a jogosulatlan adatkezelést (*első alapeset*), b) pontja az adatbiztonsági mulasztást (*második alapeset*) szabályozza. E változatok esetében a tényállásszerűséghez haszonszerzési célzat fennállta, vagy pedig – alternatív tényállási elemként – az elkövetési magatartásokkal okozati összefüggésben jelentős érdeksérelem kiváltása szükséges. Ezen alakzatok elsősorban a jogszerűség, a célhoz kötöttség és az adattakarékosság adatvédelmi elvének⁵² megfelelő érvényesülését hivatottak biztosítani, ily módon jellemzően az információs önrendelkezési jog negatív oldalát védik.

A Btk. 219. § (2) bekezdésében meghatározott *harmadik alapeset* a hozzáféréshez való joghoz kapcsolódó tájékoztatási kötelezettség elmulasztását rendeli büntetni. Az alaptényállás dogmatikai természetét tekintve vegyes mulasztás, ahol a tényállás a jelentős érdeksérelemet eredményként szabályozza.

Terjedelmi korlátok okán e dolgozat kizárólag az első alapeset egyes tényállási elemeinek, így az elkövetési tárgy, az elkövetési magatartás és a bűncselekmény elkövetőjének részletesebb vizsgálatát végzi el.

5. OBJEKTÍV TÉNYÁLLÁSI ELEMEEK

5.1. Elkövetési tárgy

A bűncselekmény *elkövetési tárgya* a személyes adat, míg az adat által azonosított vagy azonosítható természetes személy a bűncselekmény sértettjének tekinthető.⁵³ Kiemelendő, hogy csak a természetes személyre vonatkozó adat lehet az elkövetés

⁴⁹ A belföldön való elkövetés tényét a cselekményegység elve alapján szükséges vizsgálni. Lásd Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 79. o.

⁵⁰ Vö. Btk. 3. § (1) bek. c) pont és (2) bek. b) pont.

⁵¹ Ugyanígy SZOMORA Zsolt: „Btk. XXI. fejezet” In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Complex, Budapest, 2013. 459. o.

⁵² Lásd GDPR 5. cikk (1) bek. a)–c) pont.

⁵³ Így PÉTERFALVI Attila – ESZTERI Dániel: „A személyes adatok büntetőjogi védelme Magyarországon és a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság kapcsolódó gyakorlata” In: Görög Márta – Menyhárd Attila – Koltay András (szerk.): *A személyiség és védelme. Az Alaptörvény VI. cikkelyének érvényesülése a magyar jogrendszeren belül*. ELTE-ÁJK, Budapest, 2017. 407. o. Ezzel ellentétes Szomora álláspontja, aki szerint a személyes adat eszmei jellegére tekintettel elkövetési tárgynak nem tekinthető. SZOMORA: i. m. 459. o.

tárgya, így bűncselekmény nem követhető el szervezet (jogi személy, személyösszeség) vagy elhunyt személy adatával összefüggésben.⁵⁴ Lényeges kritérium, hogy a személyes adatnak megszemélyesítettnek kell lennie, vagyis az adatalany és az információ között összefüggés fennállása szükséges.

A személyes adat GDPR szerinti fogalom meghatározásának⁵⁵ lényegi eleme, hogy ezen ismérv alapja lehet az érintettel kapcsolatba hozható *bármely információ*. E megfogalmazás nem hagy kétséget afelől, hogy a jogvédelem a személyre vonatkozó állítások valamennyi fajtájára, minden olyan információra kiterjed, amely kötődik az egyénhez és annak helyzetét valamilyen módon befolyásolja vagy befolyásolhatja.⁵⁶ Ennek megfelelően az információ lehet szubjektív vagy objektív megítélés eredménye, továbbá a valósággal ellentétes, hamis tartalmú is.⁵⁷

5.2. Elkövetési magatartás

Az első alapeset elkövetési magatartása konjunktív: a jogosulatlan vagy céltól eltérő adatkezelés az adatvédelmi háttérszabályok megsértésével történik. Megjegyezhető, hogy a jogosulatlan adatkezelés önmagában az adatvédelmi szabályok megszegését jelenti, így a tényállásszerűség akkor is fennállhat, ha további adatvédelmi jogsértés a jogosulatlan adatkezeléshez nem kapcsolódik.

Az adatkezelés fogalmát a GDPR a – a személyes adat ismérvéhez hasonlóan – széleskörűen határozza meg. A normatív értelmezés szerint: „a személyes adatokon vagy adatállományokon automatizált vagy nem automatizált módon végzett *bármely művelet vagy műveletek összessége* [kiemelés tőlem – G. A.], így a gyűjtés, rögzítés, rendszerezés, tagolás, tárolás, átalakítás vagy megváltoztatás, lekérdezés, betekintés, felhasználás, közlés továbbítás, terjesztés vagy egyéb módon történő hozzáférhetővé tétel útján, összehangolás vagy összekapcsolás, korlátozás, törlés, illetve megsemmisítés”.⁵⁸

Levonható a konklúzió, hogy a meghatározásban rögzített felsorolás exemplifikatív jellegű, így elvben bármely személyes adatra vonatkozó művelet megfelelhet a GDPR fogalmának. Annyi azonban szükségképpen feltétel, hogy az adattal összefüggésben az elkövető valamely tevékenységet fejtsen ki, vagyis mulasztással e fordú-

⁵⁴ A jogi személyek adatai az uniós adatvédelmi szabályozás hatókörén kívül esnek. Ehhez az Európai Unió Bíróságának (EUB) joggyakorlatából lásd Volker und Markus Schecke GbR (C-92/09), Hartmut Eifert (C-93/09) kontra Land Hessen [C-92/09. és C-93/09. sz. egyesített ügyek, ECLI:EU:C:2010:662] (52) bek. A jogirodalomból lásd KOKOTT, Juliane – SOBOTTA, Christoph: „The distinction between privacy and data protection in the jurisprudence of the CJEU and the ECtHR” *International Data Privacy Law*, 2013/4. 225. o.; JÓRI (2018): i. m. 54–62. o.

⁵⁵ A 4. cikk 1. pontja szerint: azonosított vagy azonosítható természetes személyre („érintett”) vonatkozó bármely információ; azonosítható az a természetes személy, aki közvetlen vagy közvetett módon, különösen valamely azonosító, például név, szám, helymeghatározó adat, online azonosító vagy a természetes személy testi, fiziológiai, genetikai, szellemi, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára vonatkozó egy vagy több tényező alapján azonosítható.

⁵⁶ JÓRI (2018): i. m. 74. o.; OSZTOPÁNI Krisztián: „Alapfogalmak” In: Péterfalvi Attila – Révész Balázs – Buzás Péter (szerk.): *Magyarázat a GDPR-ról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018. 64. o.

⁵⁷ OSZTOPÁNI: i. m. 64. o. 56. lj.

⁵⁸ 4. cikk 2. pont

lat nem valósulhat meg, valamint önmagában az adatnak birtokban tartása még nem tényállásszerű elkövetési magatartás. Utóbbi következtetés a bűncselekményi tényállás további normatív ismérveiből adódik: a haszonszerzési cél érvényre juttatására vagy a jelentős érdeksérelem okozására önmagában a személyes adat megszerzésével vagy birtoklásával még nem nyílt lehetőség. Ennek hangsúlyozása büntetőjogi nézőpontból azért is indokolt, mert ismert olyan adatvédelmi gyakorlat, amely már az adat közvetlen érzékelését vagy megismerését is adatkezelésnek tekinti.⁵⁹

5.2.1. Az adatkezelés jogszerűtlensége

Az *adatkezelés jogosulatlan jellege* megfelelő jogalap hiányában végzett adatkezelési tevékenységet feltételez. Az adatvédelmi szakirodalom szerint a GDPR alapelveivel ellentétes adatkezelés is annak jogszerűtlenségét eredményezi.⁶⁰ Kiemelendő, hogy a vizsgált bűncselekményi tényállás alapján a célhoz kötöttség elvének sérelme a tényállásszerűséget önállóan megalapozza. *Argumentum a contrario* állapítható meg tehát, hogy a GDPR által szabályozott adatkezelési jogalap birtokában, de az egyéb adatvédelmi alapelvek megsértésével végzett adatkezelés még nem illeszkedik a személyes adattal visszaélés tényállásába.

Hangsúlyozni szükséges, hogy a büntetőjogi felelősség *differentia specificáját* adó, az adatkezeléshez fűződő haszonszerzési célzathoz, illetve azzal okozati összefüggésben kialakuló jelentős érdeksérelemből még nem vonható le szükségképpen következtetés az adatkezelés jogosulatlan jellegére. A haszonszerzési célból vagy egyébként jelentős érdeksérelemmel járó adatkezelés is lehet ugyanis eredendően jogszerű. Erre figyelemmel az adatkezelés jogszerűségének mint a bűncselekmény elkövetési magatartásához kapcsolódó kritériumnak az önálló vizsgálata nem mellőzhető.

A jogalapak körét a GDPR 6. cikk (1) bekezdése határozza meg. E rendelkezések végérvényesen szakítanak a magyar adatvédelmi jogban korábban uralkodó duális jogalaprendszerrel, hiszen a rendelet hat különböző jogalaptípust is nevesít.⁶¹ Ehhez képest korábban az adatkezelés jogszerűsége a magyar jogban kizárólag az érintett hozzájárulásán vagy az ún. kötelező adatkezelés eseteiben törvényi – kivételesen önkormányzati rendeletben lefektetett – felhatalmazáson alapulhatott.⁶² Az adatkezelési jogalapak körének kiszélesítése a korábbi joghelyzethez képest a jogvédelmi szintet kétségtől csökkenti, ami a büntetőjogi felelősség potenciális hatókörét is befolyásolja.

A tisztességes eljárás és átláthatóság adatvédelmi alapelveire [GDPR 5. cikk (1) bek. a) pont] tekintettel egy konkrét adatkezelés csak egy jogalapon alapulhat. Ha az adatkezelés megkezdése előtt több jogalap is rendelkezésre áll, azok közül az adatke-

⁵⁹ Idézi JÓRI (2018): i. m. 89. o.

⁶⁰ OSZTOPÁNI Krisztián: „Jogalapak” In: Péterfalvi Attila – Révész Balázs – Buzás Péter (szerk.): *Magyarország a GDPR-ről*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018. 113. o.

⁶¹ Vö. GDPR 6. cikk (1) bek. a)-f) pont.

⁶² Történeti bemutatására lásd JÓRI András: „Adatvédelem: az alapjogvédelmi tesztől az érdekmerlegelésig” *Alkotmánybírósági Szemle*, 2018/1. 16-21. o.; LIBER Ádám: „A jogos érdeken alapuló adatkezelésről” *Infokommunikáció és jog*, 2012/2. 79-88. o.

zelő feladata választani. Álláspontom szerint azonban, ha az adatkezelő az adatkezelésnek több jogalapját jelöli meg, a cselekmény – jóllehet a háttérnorma megszegése fennáll⁶³ – összességében nem minősül jogosulatlan adatkezelésnek, mivel az adatkezelés jogalapja objektíve adott.

A büntetőjogi felelősség nézőpontjából a jogalapok közül kiemelten az ún. érdekmérlegelésen alapuló esetkör vizsgálata indokolt, amelynek esetében az adatkezelés jogszerűségében való állásfoglalás az adatkezelő mérlegelését feltételezi. Eszerint a személyes adat kezelhető, ha az adatkezelés az adatkezelő vagy egy harmadik fél jogos érdekeinek érvényesítéséhez szükséges, kivéve ha ezen érdekekkel szemben elsőbbséget élveznek az érintett olyan érdekei vagy alapvető jogai és szabadságai, amelyek személyes adatok védelmét teszik szükségessé, különösen ha az érintett gyermek [GDPR 6. cikk (1) bek. f) pont]. E rendelkezés folytán az adatkezelők feladatává vált annak eldöntése, hogy van-e olyan törvényes és valós érdek, amely az adatkezelő vagy harmadik fél jogos érvényesítéséhez oly mértékben szükséges, hogy az az érintett önrendelkezési jogát megelőzi. Ennek eldöntéséhez a GDPR pusztán a következő fogódzót adja: „az érintett érdekei és alapvető jogai elsőbbséget élvezhetnek az adatkezelő érdekével szemben, ha a személyes adatokat olyan körülmények között kezelik, amelyek közepette az érintettek nem számítanak további adatkezelésre”.⁶⁴ Megjegyzi a rendelet továbbá, hogy a személyes adatoknak a csalások megelőzése, valamint a közvetlen üzletszerzési célú kezelése jogos érdeken alapulónak tekinthető.⁶⁵

A fentiekben kifejtettek fényében tehát az érdekmérlegelési teszt elvégzése során az adatkezelők a normatív szabályozásra kevésbé támaszkodhatnak, legfeljebb a felügyeleti hatóság által követett jogértelmezést tekinthetik követendő iránymutatásnak.⁶⁶ Kiemelendő ugyanakkor, hogy ehhez az értelmezéshez a büntető bíróság nincs kötve, hiszen a büntetőjogi felelősség elbírálásáról önállóan dönt.⁶⁷ Így olyan esetben is megállapítható lehet az elkövetési magatartás, amikor az adatvédelmi hatóság egyébként az adatkezelés jogszerűségére nézve eltérő következtetésre jutott.

Ezzel összefüggésben kérdésként vetődik fel, hogyha az adatkezelő tévesen vont következtetést a GDPR 6. cikk (1) bekezdés f) pontja szerinti jogalap fennálltára, ennek folytán pedig a személyes adatot jogosulatlanul kezelte, büntetőjogi felelőssége kizárása céljából hivatkozhat-e a Btk. 20. § (2) bekezdése szerinti társadalomra veszélyességben való tévedés szabályára. E kérdésre általánosságban nemleges válasz kell adni, előfordulhatnak azonban olyan egyedi esetek (pl. felügyeleti hatóság részéről előzetesen adott téves információ vagy az érintett megtévesztő, előzetes tájékoztatása), amikor az adatkezelés jogszerűségében való tévedés igazolható lehet.

⁶³ OSZTOPÁNI: i.m. (2018, 60. lj.) 111. o.

⁶⁴ Lásd (47) Preambulumbekezdés.

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Az érdekmérlegelési teszt követelménye a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság értelmezésében akkor teljesül, ha az adatkezelő egy ötlépcsős vizsgálatot végez el: 1. adatkezelés szükségessége, 2. adatkezelő jogos érdekének meghatározása, 3. adatkezelés céljának és az érintett adatkörnek meghatározása, 4. adatalanyok érdekeinek feltérképezése, 5. jogkorlátozás arányossága. Lásd NAIH /2018/1031/IH.

⁶⁷ Ehhez lásd büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 7. § (5) bek.

5.2.2. A célhoz kötöttség elvét sértő adatkezelés

A jogosulatlan adatkezelés mellett a törvényi tényállás – vagylagosan – az elkövetési magatartás egyedi jellemzőjeként utal a céltól eltérő adatkezelés esetére. E fordulat alapján minősül a cselekmény, ha az adatkezelés eredendően megfelelő jogalap birtokában történik, az azonban a célhoz kötöttség alapelvét [GDPR 5. cikk (1) bekezdés b) pont] sérti. E princípium kiemelt jelentőséggel bír az adatvédelmi jogban, hiszen az a többi alapelv érvényesülésének, valamint az adatkezelés megkezdésének előfeltételét jelenti.⁶⁸ A célhoz kötöttség követelménye ugyanis rászorítja az adatkezelőket arra, hogy az adatkezelés teljes folyamatát előre megtervezzék, és kizárólag a megjelölt cél elérése végett avatkozzanak be más személyek magánszférájába.⁶⁹ A kifejtettek fényében az adatkezelő feladata, hogy az adatkezelés céljaként – még az adatkezelés megkezdése előtt – egyértelmű és egyben jogszerű célt határozzon meg.⁷⁰ A vizsgált alapelv érvényesülése különös gonddal vizsgálendő a korábban már nyilvánosságra hozott személyes adatok esetében. Ebben a szituációban az adatkezelés megfelel a célhoz kötöttség követelményének, ha az adaton végzett újabb művelet összeegyeztethető az eredeti nyilvánosságra hozatal céljával, illetve abban az esetben is, ha az újabb adatkezeléshez is legitim cél társítható.⁷¹

Mindezek alapján konklúzióként megállapítható, hogy a tényállásszerűség kizárásához önmagában az adatkezelési jogalap igazolása nem elégséges, a büntetőjogi felelősséget ugyanis a célhoz kötöttség elvét sértő adatkezelés is megalapozhatja.

5.3. A bűncselekmény elkövetője

Álláspontom szerint a GDPR alkalmazhatóvá válásával is változatlanul irányadónak tekintendő azon joggyakorlat, amely szerint a személyes adattal visszaélés első alapesetének elkövetője nemcsak az adatvédelmi jogszabályok szerinti adatkezelő, hanem bárki lehet.⁷² A közönséges bűncselekményként történő besorolás indoka, hogy a bűncselekmény elkövetési magatartását azon személy is megvalósíthatja, aki adatkezelői státusz hiányában eredendően sem rendelkezik adatkezelési jogosultsággal. Ezzel ellentétes értelmezés elfogadása azt eredményezné, hogy a deliktum tettese csak az adatkezelési jogosultság terjedelmét túllépő adatkezelő lehetne, és azon adatkezelés, amelyet olyan személy végez, aki a kérdéses adatkört a törvényi feltételek hiányában egyáltalában nem kezelhetné, teljes egészében kikerülne a büntetőjogi felelősség hatóköréből.

A kifejtettekre figyelemmel téves az az újabb adatvédelmi kommentárirodalomban olvasható vélemény, amely szerint a tettesi kvalifikáció hiányában eleve kizárt azon

⁶⁸ Kiemelendő, hogy a cél olyannyira jellemző az adatkezelésre, hogy annak megváltozása a vonatkozó adatvédelmi jogi gyakorlat szerint új adatkezelést eredményez. Ehhez lásd JÓRI András: „VI. fejezet. Az adatvédelem alapelvei” In: JÓRI András (szerk.): *A GDPR magyarázata*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018. 201. o.

⁶⁹ Révész Balázs: „Az adatkezelés alapelvei” In: Péterfalvi Attila – Révész Balázs – Buzás Péter (szerk.): *Magyarúzat a GDPR-ról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018. 96-97. o.

⁷⁰ A korábbi alkotmánybíróvási határozatból erre lásd 65/2002. (XII. 3.) AB határozat. Vö. továbbá Info. tv. 4. § (1) bek.

⁷¹ Révész: i. m. 99. o.

⁷² Lásd Kúria 1/2012. BJE. A jogirodalomban ugyanígy PÉTERFALVI – ESZTERI: i. m. 408–09. o.

személy büntetőjogi felelőssége, aki az adatkezelés céljait és eszközeit kizárólagosan meghatározó jogi személy adatkezelő nevében eljárva sérti meg az adatkezelési háttérnormákat.⁷³ Kiemelendő, hogy e megközelítés nem vet számot azzal, hogy a büntetőjogi felelősség alapját a büntető törvény tényállása képezi, amely pedig a tettesi minőség megállapításához nem követeli meg az irányadó háttérszabályozás szerinti adatkezelői kvalifikációt. Erre figyelemmel, ha a konkrét adatkezelést érintően a GDPR 4. cikk 7. pontja szerinti adatkezelőnek kizárólag jogi személy vagy egyéb szervezet minősül, a nevében eljáró természetes személy büntetőjogi felelőssége is felmerülhet, amennyiben cselekménye illeszkedik a bűncselekményi diszpozíció által meghatározott elkövetési magatartás fogalmi keretei közé.

6. ÖSSZEGZÉS

A dolgozat törekedett annak bemutatására, hogy az információs önrendelkezési jog büntetőjogi védelme az adatvédelmi szabályok közelmúltban végbement változása folytán átalakulóban van. Megállapítható, hogy a GDPR alkalmazandóvá válásával a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából kiemelt jelentőséggel bíró egyes adatvédelmi alapfogalmak (pl.: személyes adat, adatkezelés) jelentéstartalma (változtatlanul) az életbeli történések sokaságát öleli fel, így a büntetőjogi felelősség megállapításának lehetősége olyan adatkezelési szabályszegésekhez is kapcsolódhat, amelyek esetében önmagában a közigazgatási jogi szankció kilátásba helyezése is megfelelően szolgálhatná a jogvédelmi célokat. Ebben a körben szükséges emlékeztetni arra is, hogy az adatvédelmi jogsértések esetére a GDPR a felügyeleti hatóságok számára kimagasló összegű közigazgatási bírság kiszabásának lehetőségét biztosítja, amely már önmagában a büntetőjogi fenyegetettség kilátásba helyezését megkérdőjelező elrettentő hatást hordoz magában.⁷⁴

Ahogy az a tanulmány szabályozástörténeti bevezetőjéből is kitűnt, az információs önrendelkezési jog védelmére a hazai jogalkotó már a '90-es évek elejétől kezdődően szabályozási prioritásként tekintett, ami kifejezetten magas jogvédelmi szint létrehozását eredményezte. Kifejezetten a hazai szabályozáshoz képest a GDPR az információs önrendelkezési jog oltalmazási körén ugyanakkor némileg csökkentett azáltal, hogy az adatkezelés jogszerűségét megalapozó egyes jogalapokat szélesebb körben határozza meg, mint a korábban irányadó magyar jogi szabályozás. Kiemelést érdemel, hogy e jogalapok fennálltában való állásfoglalás az esetek többségében az adatot kezelni kívánó személy előzetes, a konkrét adatkörre vonatkozó mérlegelésén alapul. E mérlegelési tevékenység – mint pl. a GDPR 6. cikk (1) bek. f) pontja esetében – elvégzéséhez szükséges szempontok meghatározása azonban az Európai Unió Bíróságára, valamint a felügyeleti hatóságokra fog hárulni. Az adatvédelmi szakjogi interpretációs eredmények pedig nagyban befolyásolhatják a jövőben (is) a büntető bíróságok normaértelmezését.

⁷³ Jóri András: „III. fejezet. Az adatkezelés” In: Jóri András (szerk.): *A GDPR magyarázata*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018. 118. o.

⁷⁴ Vö. 83. cikk.